

Marek Wojtylak

KOZIETULSKI W ŁOWICZU

Streszczenie: Autor nawiązuje do wydanej w 1996 r. przez Towarzystwo Przyjaciół Skierniewic publikacji Franciszka Małkusa pt. Jan Kozietulski. Na podstawie wpisu w księdze chrztów parafii św. Jakuba w Skierniewicach, którą odnalazł w Archiwum Diecezjalnym w Łowiczu, podaje 4 lipca 1778 r. jako datę urodzenia Jana Kozietulskiego, syna starosty będzińskiego Antoniego Kozietulskiego i Marianny z Grotowskich, oraz wymienia nadane mu na chrzcie imiona: Jan Nepomucen, Antoni, Leon i Kajetan. W artykule wspomina też o więzach łączących po mieczu Kozietulskiego z osobą arcybiskupa Antoniego Kazimierza Ostrowskiego. Przypomina również lata jego dzieciństwa i młodości, spędzone w dzierżawionych przez ojca od prymasów, a następnie rządu pruskiego dobrach kompińskich i w Łowiczu, gdzie Kozietulscy posiadali kamienicę na Rynku Nowego Miasta. Na końcu autor zdradza związki, które mogły połączyć bohatera spod Samosierry z Marią Walewską, sławną metresą cesarza Napoleona Bonaparte.

Słowa kluczowe: Jan Kozietulski, Antoni Kazimierz Ostrowski, Waliccy, Skierniewice, Kompina, Łowicz.

Summary: The author refers to the publication by Franciszek Małkus, published in 1996 by the Society of the Friends of Skierniewice, entitled Jan Kozietulski. Based on an inscription in the baptism book of the parish of St. Jakub in Skierniewice, which he found in the Diocesan Archives in Łowicz, gives the birth date of Jan Kozietulski, son of Antoni Kozietulski and Marianna née Grotowska, on July 4, 1778, as well as the baptismal names of Jan Nepomucen, Antoni, Leon and Kajetan. The article also mentions the ties between Kozietulski after his father's descendants with the person of Archbishop Antoni Kazimierz Ostrowski. He also recalls the years of his childhood and youth, spent in the Compin estates leased by his father from the primate and then the Prussian government and in Łowicz, where the Kozietulskis owned a tenement house in the New Town Square. At the end, the author reveals the ties that could have connected the hero from Samosierra with Maria Walewska, the famous misfortune of Emperor Napoleon Bonaparte.

Keywords: Jan Kozietulski, Antoni Kazimierz Ostrowski, Waliccy, Skierniewice, Kompina, Łowicz.

* * *

Il. 1. Portret Jana Koziętulskiego, malarz nieznany, ok. 1810–1820
https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Leon_Koziętulski.

W pracy Franciszka Małkusa, pt. *Jan Koziętulski*, wydanej w 1995 r. przez Towarzystwo Przyjaciół Skierniewic, przybliżono znakomitą postać urodzonego w Skierniewicach pułkownika Jana Koziętulskiego. W dwóch pierwszych rozdziałach autor charakteryzuje lata młodości bohatera i początki jego kariery wojskowej. W następnych przedstawia udział Koziętulskiego w wojnach napoleońskich w latach 1806–1813, przy nich też najwięcej miejsca poświęca opisowi szarży polskich szwoleżerów w wawozie Samosierry, 30 listopada 1808 r. Kolejny rozdział dotyczy przebiegu służby Koziętulskiego w armii Królestwa Polskiego i prawdopodobnych przyczyn jego śmierci, pracę zamyka zaś fragmentami korespondencji rodzinnej, przypisami i bibliografią.

Popularny charakter tego wydawnictwa oznacza, iż systematyzuje ono znane już informacje, nie wnosząc zasadniczo nic nowego do biografii bohater-skiego szwoleżera. A szkoda, bo praca mogłaby dodać kilka interesujących szczegółów dotyczących jego związków rodzinnych i lat młodości czy choćby ostatecznie rozstrzygnąć niejasność co do daty urodzin. Można było zdecydowanie odrzucić dotychczasowe twierdzenie o narodzinach Koziętulskiego w 1781 r. i zawierzyć zapisowi w księdze metrykalnej parafii św. Jakuba w Skierniewicach, gdzie jako data chrztu podany jest 1778 r., tym bardziej że w aktach stanu cywilnego miasta Warszawy pod dniem 2 lutego 1821 r. znajduje się dokładna informacja o śmierci bohatera w wieku 43 lat.

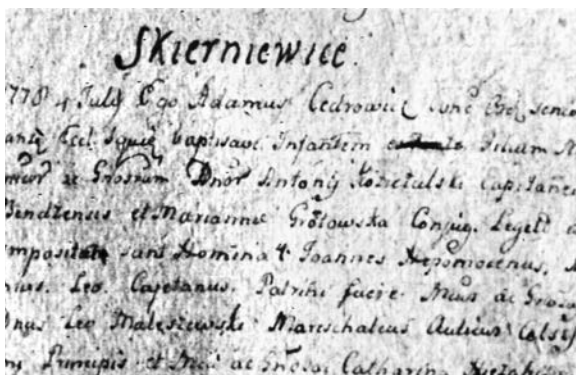
Dla ostatecznego rozstrzygnięcia tej kwestii pozwolę sobie przytoczyć zapis z księgi chrztów, którego odpis uzyskałem dzięki uprzejmości ks. Sławomira Skowronka — ówczesnego dyrektora Archiwum Diecezjalnego w Łowiczu:

AD. 1778. Skierniewice. 4 Julii. Ego Adamus Cedrowicz Concionator] Ord[i-narius] senioris Mans[ionarius] Eccl[esiae] Skiern[ievicensis] baptisavi Infan-tem ex Fonte Filium Magnificorum ac Generosorum Dn[omi]n[is] Antonij Kozietulski, Capitanei Bendzensis et Marianna Grotowska, Coniug. Legitt., cui imposita sunt Nomina 4: Joannes Nepomucenus, Antonius, Leo, Caietanus. Patrini fu-ere: Magnificus ac Generosus Dnus Leo Maleszewski, Marschalcus Aulicus Celsis[simi] Principis, et M[agnifi]ca ac M[agnifi]ca ac G[ener]osa Catharina Niezabitowska.

R. 1778. Skierniewice. 4 lipca. Ja Adam Cedrowicz, kaznodzieja starszy mansjonarzy przy kościele skierniewickim, ochrzciłem niemowlę z wody, syna Wielmożnego i Urodzonego Pana Antoniego Kozietulskiego, starosty będzińskiego i Marianny Grotowskiej legalnych małżonków, któremu nadane są 4 imiona: Jan Nepomucen, Antoni, Leon, Kajetan. Chrzestnymi zostali: Wielmożny i Urodzony Pan Leon Malaszewski, marszałek dworu Dostojnego Księcia [prymasa Ostrowskiego], i Wielmożna i Urodzona Katarzyna Niezabitowska. [tłum. M.W.]

Metryka rozstrzyga także definitywnie sprawę imion Kozietulskiego. Wiadomo, że posługiwał się tylko jednym — Jan, w dokumentach natomiast występował pod nadanym mu przy chrzcie, podwójnym — Jan Nepomucen. Używania innych (Jan Hipolit czy Jan Leon), co sugeruje autor, nie potwierdza powyższe źródło. Imię Jan Nepomucen nie powinno zresztą dziwić, gdyż spotykane jest w rodzinach szlacheckich na Mazowszu dość często (np. u Wodzińskich czy Lasockich), a co wiązać trzeba z rozpowszechnionym w XVII–XVIII w. kultem świętego Jana Nepomucena, patrona dobrej sławy, spowiedników, tonących itp.

Autor za Marianem Brandysem (*Kozietulscy i inni*) przypomina również o powinowactwie łączącym po mieczu Jana Kozietulskiego z osobą arcybiskupa Antoniego Kazimierza Ostrowskiego, dlatego należy wyjaśnić, iż prymas Ostrowski był bratem przyrodnim Zuzanny z Turowskich, miecznikowej czerskiej, żony Rafała Seweryna Skarbka Kozietulskiego herbu Abdank, podstolego liwskiego, rodziców Antoniego Kozietulskiego. Pobyt na dworze w Skierniewicach, u wpływowego i możnego krewnego ojca, zawdzięczał przyjście na świat przyszły

Il. 2. Akt chrztu Jana Kozietulskiego z księgi metrykalnej parafii św. Jakuba w Skierniewicach
Archiwum Diecezjalne w Łowiczu, sygn. 1.

Między Wysm. Rędzin Janem Sieglem kanonikiem Nominatem Metropolitalnym Gnieźnieńskim do wzzech czynności i poszerzania Dobra w Pospejpe dzierżawne od P. O. Księcia Smę Ignacego Krasickiego Oby Świrupa Gnieźnieńskiego umocowanym Plenipotentiem Imieniem Jegoz P. O. Księcia Smę czyniącym z jednej; a P. O. Księcia Smę Antonim Kozietulskim Starostą Rędzińskim, Kawalerem Ordenu S. Stanisława z drugiej Strony Staw. Kontrat takowy Wysm. Rędz Siegel mocą sobie da P. O. Księcia Smę udzielona Dobra filucz Kąpiński zwane, z Książmi, Kąpina, Łabastów Wielki y Mały, Śremów, Łagolin, Pabki y Łubki, ze wszystkimi do tychże Dobra należącymi Kolami, Łakami, pastwiskami, Murami, Budynkami, Karczmanni i w nich wolna przepinaczą, Młynami, Łasiewanami czimienami i Farmami; tudzież poddanych podług podawczego Prontarza powinnościami, stowem z tym wszystkiem, cochwiez w tymże podawczym Inwentarzu wypisano i opisano Łozie, puszcza i oddac w trzechletnią arodzina pospejpe od Bigilu P. Jana Świeżacza Roku terazniejszego 1796 zaczynać się a nawież dziś w Roku 1799 kończyć się porówna P. O. Księcia Smę Antoniemu Kozietulskiemu; ato za summe roczną dobrowolnie przez Jegoz postapioną i między Stronami Kontraktującymi ułożoną Złotych Polskich Dwudziesięciu Średni Tysięcy Nr 27000 pod następującymi wzrostkami i kondycjami.

I. Wypisy wypomnioma Summe 27000 wynosząca każdego Roku anticipatnie na dzien 1 czernca do kąpi P. O. Księcia Smę, wzrostki jedney złotem ważnym obraczającym a flor 18 rachować się mającym; w dwóch czwartych rebna gubież monety a w czwartych czwó Trinarani; i akoż też kontraktowego od każdego Tysiąca Summy powyższej Złotych Polskich Dwudziesięciu Łozie Nr 36 in Summa Złotych 972. Dwa Złotych Dziesięćset Średni Dwa; cochwiez też na dzien 1 czernca Wysm. Rędz placić y punktualnie oddawać obligue się. Jeżby zas Wysm. Rędz termin 1 czernca uchylbit, wtedy na P. Jan odpawac ma od pospejpe bez żadnego prawnego przewodu, a skarż P. O. Księcia Smę, Dobra te na siebie od bierze Łaszczy zas możek z złot wypis Wysm. Rędz w Łozie przychwytyni odpowiedzie w innim będzie.

Il. 3. Pierwsza karta kontraktu pomiędzy Antonim Kozietulskim a ks. kan. Janem Sieglem z 1796 r.

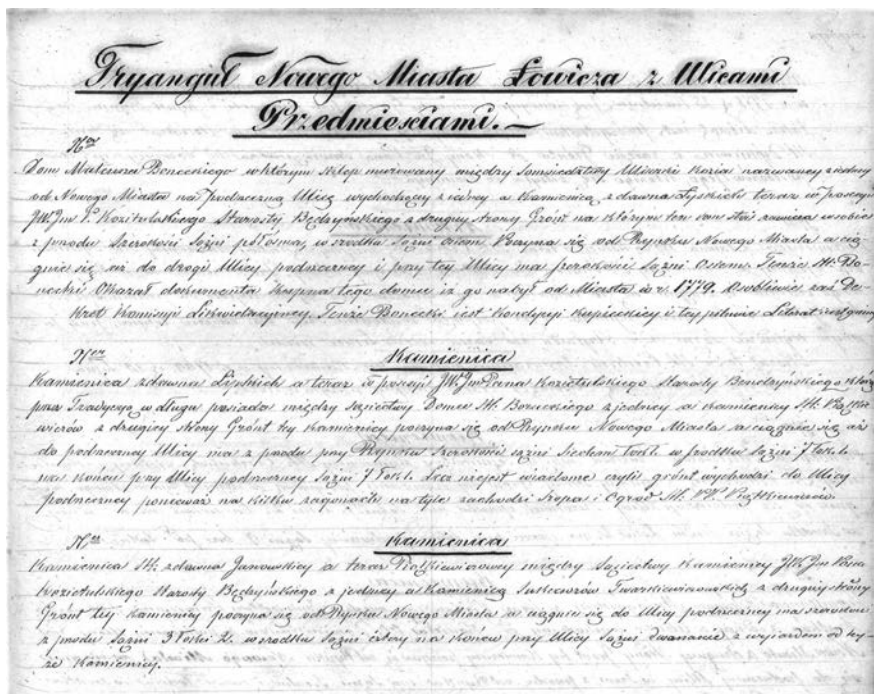
bohater spod Samosierry. W testamencie Ostrowski obdarował hojnie rodzinę Kozietulskich licznymi zapisami, z których największe sumy przypadły staroście będzińskiemu. Wraz ze śmiercią prymasa w 1784 r. skończyły się przypuszczalnie kontakty Jana Kozietulskiego ze Skierniewicami, bo raczej mało prawdopodobne, by właśnie tam spędzał dalsze dzieciństwo i młodość. Lokowałbym je zresztą gdzie indziej. Antoni Skarbek Kozietuski, starosta będziński, herbu Abdank, był bowiem dziedzicem dóbr Tomczyce i Ługowice w parafii Belsk niedaleko Grójca, a ponadto właścicielem kamienicy w Rynku Nowego Miasta w Łowiczu. Notabene dom ten (dawniej moźnej rodziny kupieckiej Lipskich) znajdował się w posiadaniu Kozietulskich już przed 1783 r.

O pobycie młodego Jana Kozietulskiego w Łowickiem świadczy też fakt dzierżawienia przez jego ojca od 1783 r. dóbr klucza kompińskiego pod Łowiczem, będących własnością arcybiskupów gnieźnieńskich. Wbrew temu, co sugeruje autor książki, dobra te składały się nie z jednego majątku, ale kilkunastu wsi i folwarków. Dzierżawę kontynuowali Kozietuscy nawet po konfiskacie dóbr Księstwa Łowickiego przez rząd pruski, o czym przekonuje akt arendy, jaki zawarł Antoni Kozietuski w 1796 r. na okres trzyletni z plenipotentem arcybiskupa Ignacego Krasickiego, kanonikiem gnieźnieńskim, Janem Siegłem. Zawarty na łączną kwotę 27 tysięcy złotych kontrakt obejmował dobra klucza kompińskiego, które obejmowały wsie: Kompina, Zabostów Wielki i Mały, Sromów, Gogolin, Patoki i Ziabki. Obecność Kozietulskich w słynących z hodowli koni dobrach kompińskich jest poświadczona źródłowo aż do roku 1804.

Nie wykluczam, iż młody absolwent Szkoły Rycerskiej przebywał chętnie w dobrach rodowych teścia swojej młodszej siostry, Klementyny — w Małej Wsi, u wojewody rawskiego Bazylego Walickiego. Mogło tak być dopiero jednak po 1798 r., tj. po ślubie Klementyny Kozietulskiej z Józefem Walickim, starostą mszczonowskim, herbu Ładzie. Nie sposób też ukryć, iż wpływowej pozycji Walickich zawdzięczał Jan Kozietuski dostęp do najlepszych saloniów Warszawy.

Skoro zaś o koligacjach mowa warto na koniec dopisać jeszcze jeden ciekawy szczegół. Wspomniiał autor o kontaktach Jana Kozietulskiego z Marią Walewską, przypisując mu zresztą zasługę wprowadzenia do jej domu w Paryżu przyszłego męża, generała Filipa Ornano. Mało kto wie, że gdyby nie jej śmierć oboje staliby się dla siebie krewnymi. Najstarszy bowiem syn Marii Walewskiej, Antoni, pojął za żonę w 1826 r. Konstancję Grotowską, bratanicę matki Jana Kozietulskiego.

Skierniewiczenie jeszcze przed II wojną światową ufundowali pomnik Janowi Kozietulskiemu. Praca Franciszka Małkusa utrwala w świadomości mieszkańców Skierniewic pamięć o ich wielkim kraju. Poczynione wyżej uwagi w niczym nie umniejszają wartości tej ciekawej publikacji. Wskazują jedynie na potrzebę dalszych badań nad życiem walecznego żołnierza i patrioty.

Il. 4. Fragment księgi Komisji Boni Ordinis z 1783 r. z opisem kamienicy na Rynku Nowego Miasta w Łowiczu

Archiwum Państwowe w Warszawie Oddział w Łowiczu, Akta miasta Łowicza, sygn. 1, s. 8.

ANEKS

Archiwum Państwowe w Warszawie, Oddział w Łowiczu, Akta miasta Łowicza, sygn. 1, Księga Komisji Boni Ordinis, s. 81. Kopia wykonana zapewne w XIX w. z inwentarza sporządzonego w 1783 r., będącego — jak można sądzić — załącznikiem do planu miasta Petersona, geometry przysięgłego arcybiskupa Antoniego Ostrowskiego.

Tryanguł Nowego Miasta Łowicza z Ulicami Przedmieszciami.

N° 1

Dom Matusza Boneckiego, w którym sklep murowany między sąsiedztwem uliczki Kozia nazwaney z iedney od Nowego Miasta na Podręczną ulicę wychodzącej z iedney a kamienicą z dawna Lipskich teraz w possesyi JW.Jm P. Kozietulskiego Starosty Będzińskiego a drugiey strony. Grunt, na którym ten dom stoi, zawiera w sobie z przodu szerokości sążni pół ósma, w środku sążni osiem. Poczyna się od Rynku Nowego Miasta, a ciągnie się aż do drogi ulicy Podręczney i przy tej ulicy ma szerokości sążni osiem. Tenże SH: Bonecki okazał dokumenta kupna tego domu, iż go nabył od Miasta w r. 1779.

Osobliwie zaś Dekret Komissyi Likwidacyiney. Tenże Bonecki iest kondycyi kupieckiey i tey pilnuje. Literat, jest gminy

N^{er}

Kamienica

Kamienica z dawna Lipskich a teraz w possesyi JW. JMc Pana Kozietulskiego Starosty Bendzyńskiego, którą przez tradycyę w długu posiada, między sąsiedztwy Domu SH: Boruckiego z jednej a kamienicy SH: Piątkiewiczów z drugiej strony. Grunt tey kamienicy poczyna się od Rynku Nowego Miasta, a ciągnie się aż do Podrzeczney ulicy, ma z przodu przy Rynku szerokości sążni siedem łokci 1, w środku sążni 7, łok. 1. Na końcu przy ulicy Podrzeczney sążni 7, łokci 1. Lecz nie jest wiadome, czyli grunt wychodzi do ulicy Podrzeczney, ponieważ na kilku zagonach na tyle zachodzi szopa i ogród SH: PP. Piątkiewiczów.

N^{er}

Kamienica

Kamienica SH: z dawna Janowskiey, a teraz Piątkiewiczowey, między sąsiedztwy kamienicy JW. Jm Pana Kozietulskiego Starosty Będzyńskiego z jednej, a kamienicą sukcesorów Twarkiewiczowskich z drugiej strony. Grunt tey kamienicy poczyna się od Rynku Nowego Miasta, a ciągnie się do ulicy Podrzeczney, ma szerokości z przodu sążni 3, łokci 2, w środku sążni cztery, na końcu przy ulicy sążni dwanaście, z wyjazdem od teyże kamienicy.

Literatura

Źródła

Archiwum Diecezjalne w Łowiczu: Księga chrztów Parafii św. Jakuba w Skierniewicach, 1778 r., sygn. 1.

Archiwum Państwowe w Warszawie Oddział w Łowiczu: Akta miasta Łowicza, sygn. 1, Księgi i akta hipoteczne sądów w Łowiczu, sygn. 186 i 187, Zbiór Władysława Tarczyńskiego, sygn. 70 i 122.

Opracowania

Bielecki R., *Szwolężerowie Gwardii*, Warszawa 1996.

Brandys M., *Kozietulski i inni*, Warszawa 1967.

Dunin-Wilczyński Z., *Somosierra*, Warszawa 2008.

Dymnicka-Wołoszyńska H., Antoni Kazimierz Ostrowski, *Polski słownik biograficzny*, t. XXIV, 1979, s. 540–546.

Małkus F., *Jan Kozietulski*, Skierniewice 1996.

Wieteska J., *Katalog prałatów i kanoników prymasowskiej kapituły łowickiej od 1433 do 1970 r.*, Warszawa 1971.

Wojtylak M., *Łowiczanie Kozietulski*, [w:] *Szkice łowickie*, Łowicz 2006, s. 44–47,

Wojtylak M., *Śladami nieznanego Walewskiego*, „Kutnowskie Zeszyty Regionalne” 1998, t. II, s. 319–332.